

Змітрок Бядуля: якое яно – шчасце?

Урок беларускай літаратуры ў 7 класе па творы З. Бядулі ”Шчасце не ў золаце”

*Н.В. Царук,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
вышэйшай катэгорыі СШ №16 г. Ліды*

Мэты:

✓ адукацыйная – стварыць умовы для разумення вучнямі паняцця *лірычная проза* на прыкладзе апавядання “Шчасце не ў золаце”, усведамлення ідэйнай накіраванасці твора і асэнсавання сутнасці паняццяў *шчасце і шчаслівы чалавек*;

✓ развіццёвая – садзейнічаць уменню суадносіць літаратурны твор з іншымі творамі мастацтва, удасканалваць навыкі вуснага маналагічнага маўлення;

✓ выхаваўчая – стварыць умовы для разумення пачуцця перавагі духоўных каштоўнасцей над матэрыяльнымі.

*Не багацце робіць чалавека шчаслівым,
А шчасце робіць чалавека багатым.
Джонатан Закарын*

Ход урока

1. Арганізацыйны момант.

Слова настаўніка. Паслухайце, калі ласка, уважліва прытчу.

Аднойчы ішло Шчасце па лесе і раптам увалілася ў яму, сядзіць і плача.

Ішоў чалавек, пачула Шчасце яго і крычыць з ямы:

- Чалавек! Добры! Выцягни мяне адсюль!
- А што ты мне дасі за гэта? – пытаецца чалавек.
- А што ты хочаш? – запытала Шчасце.
- Я хачу вялікі і прыгожы дом з выглядам на мора.

Шчасце дало чалавеку дом. Ён узрадаваўся і пабег да дома, а на Шчасце забыўся.

Сядзіць Шчасце ў яме і плача яшчэ мацней.

Ішоў непадалёк другі чалавек, пачула Шчасце яго і крычыць з ямы:

- Чалавек! Добры! Выцягни мяне адсюль!
- А што ты мне дасі за гэта? – пытаецца чалавек.
- А што ты хочаш? – запытала Шчасце.
- Я хачу многа дарагіх і прыгожых машын розных марак.

Дало Шчасце чалавеку тое, што ён прасіў. Той узрадаваўся, забыўся на Шчасце і ўцёк. Зусім страціла Шчасце надзею. Раптам чуе: ідзе трэці чалавек. Пачало Шчасце крычаць яму:

- Чалавек! Добры! Выцягни мяне адсюль, калі ласка!

Чалавек выцягнуў Шчасце з ямы ды пайшоў далей. Узрадавалася Шчасце ды пабегла за ім. Пытаецца ў чалавека:

- Чалавек! А што ты хочаш за тое, што дапамог мне?
- Нічога мне не треба, – адказаў чалавек.

З таго часу ўвязалася Шчасце за чалавекам і не адстае ад яго ні на крок.

Пытанні:

- А ці хацелі б вы, каб Шчасце ўвязалася за вамі?
- Для чаго чалавеку неабходна быць шчаслівым?

Слова настаўніка. Ключавым паняццем нашага ўрока, як вы думаеце, якое будзе слова? Так, шчасце. І тэма нашага ўрока (зачытаць).

- А чаго вы чакаеце ад сённяшняй нашай сустрэчы? (Адказы вучняў).

Сапраўды, я хачу, каб у нас быў не толькі ўрок літаратуры, але і ўрок жыцця. А эпіграфам сённяшняга ўрока будзе выказванне Джонатана Закарына (зачытаць). Ці згодны вы з ім?

2. Праверка дамашняга задання.

Беларусы верылі, што той, хто знойдзе купальскую кветку, усе жыццё будзе шчаслівы. Дома вы таксама паспрабавалі знайсці сваю папараць-кветку. Давайце паглядзім, што ў вас атрымалася.

Выступленне вучнёўскіх груп з прэзентацыяй дамашняга задання.

1 група. Падбіралі сінонімы да слова "шчасце" і запісвалі на пялёстках кветкі. Адзін прадстаўнік з групы вывешвае на дошцы над запісаным пад ёй пытаннем "Што такое шчасце?" і чытае надпісы на пялёстках (поспех, радасць, задавальненне, узнёсласць).

2 група. Падбіралі эпітэты да слова "шчасце" і запісвалі на пялёстках кветкі. Адзін прадстаўнік з групы вывешвае іх на дошцы над запісаным пад ёй пытаннем "Якое яно, шчасце?" (добрае, шчырае, бясконцае, зменлівае, неспадзяванае).

3 група. Падбіралі дзеяслова да слова "шчасце" і запісвалі на пялёстках кветкі. Адзін прадстаўнік з групы вывешвае іх на дошцы над запісаным пад ёй пытаннем "Што дае чалавеку шчасце?" (дапамагае, спадарожнічае, акрыляе, абнадзейвае, натхняе).

Слоўнікавая работа.

Настаўнік. Колькі светлых і шчырых слоў вы знайшлі, каб ахарактарызаваць шчасце! А што абазначаюць паняцці "шчасце" і "шчаслівы"? Давайце звернемся да тлумачальнага слоўніка беларускай мовы.

Шчасце. 1. Стан поўнай задаволенасці жыццём; пачуццё найвялікшай радасці і задавальнення. 2. Удача, поспех у чым-небудзь. Шчаслівы выпадак. 3. Лёс, доля.

Шчаслівы. 1. Поўны шчасця; такі, якому спадарожнічае поспех, удача. 2. Такі, які прыносіць шчасце, удачу.

3. Знаёмства з вынікамі інтэрв'ю.

Настаўнік. На папярэднім уроку група вучняў вашага класа ўзяла інтэрв'ю ў сваіх сяброў, настаўнікаў, бацькоў. Удзельнікам было прапанавана адказаць на 2 пытанні:

- Як вы разумееце шчасце?
- Якога чалавека можна назваць шчаслівым?

Як вы разумееце шчасце?	Якога чалавека можна назваць шчаслівым?	Адказвалі
-------------------------	---	-----------

Настаўнік. Дапоўніць вынікі анкетавання можна словамі рускага пісьменніка Льва Касіля, які пісаў: ”Усе людзі хочуць быць шчаслівымі. Многа я чуў розных спрэчак пра шчасце. Адны гаварылі: ”Сіла, здароўе – вось шчасце”. Другія не згаджаліся: ”Багата жыць, усё мець – вось што такое шчасце”. Трэція спрачаліся: ”Шчасце – гэта слава, гэта каб цябе ведалі!” “Справу сваю ў жыцці добра ведаць – значыць шчаслівым быць”, – сцвярджалі многія. А іншыя дадавалі: ”Галоўнае для шчасця – гэта чыстае сумленне, каб людзям не сорамна ў вочы было глядзець”.

А зараз я вам прапаную выбраць тыя словы, якія найбольш ярка дапаўняюць фразу “Маё шчасце – гэта...”.

Фізкультхвілінка

Той, хто лічыць сябе патрыётам,
Падыміся!

Той, хто ўдзячны зямлі Беларусі,
Пакланіся!
Той, хто лічыць сябе шчаслівым,
Усміхніся!
Хто да добрых ведаў імкнецца,
Падцягніся!
Хто сябру жадае добра,
Прывітайся!
І хутчэй да кнігі, за парту
Вяртайся!

4. Аналіз твора.

Настаўнік. Цікава будзе параўнаўнаць гэтыя разнастайныя думкі з тымі, што мы можам убачыць у абразку З. Бядулі “Шчасце не ў золаце”, які таксама з’яўляецца яшчэ і ўзорам лірычнай прозы.

Партрэт З. Бядулі (слайд). Інсцэніроўка абразка.

Фронтальная гутарка

- ✓ Над чым прымусіў вас задумацца гэты твор?
  - ✓ Што яднае твор “Шчасце не ў золаце” з апавяданнем? (наяўнасць сюжэта, герояў, празаічная мова).
  - ✓ Што збліжае абразок з вершам? (эпітэты, наяўнасць рыфмы і рытм).
- Асобныя выказванні можна запісаць ў такім выглядзе.

Я кахала аднаго –

Кахаць буду.

Цалавала аднаго –

Цалаваць буду.

Ён у цябе парабкам служыць,

Па мне заўжды тужыць... (слайд).

- ✓ Ці можна назваць твор “Шчасце не ў золаце” вершам у прозе?
- Абгрунтуйце свой адказ.

5. Групавая работа.

Настаўнік. Давайце паспрабуем параўнаць гэты абразок з іншымі творамі літаратуры і мастацтва, якія прысвечаныя гэтай тэме.

1 група. Выкажыце свае адносіны да ідэі твора: вернасць у каханні, бо “шчасце не ў золаце”. Ці была б шчаслівая дзяўчына, калі б выйшла замуж за паніча?

2 група. Ці згодны вы са словамі Міколы Антанюскага, які ў сваім вершы “І пэўна, на свеце так трэба...” сказаў: “Быць грэшна шчаслівым сярод нешчаслівых людзей”? Абгрунтуйце сваё меркаванне.

3 група. Рагледзьце карціну мастака Рэнуара “Дзяўчына з веерам”. Ці можна даць гэтай карціне назву “Шчасце”? Чаму? Які колер у вас асацыіруецца са словам “шчасце”? Ці выкарастаў яго мастак? Як вы разумееце сэнс слоў “быць на сёмым небе ад шчасця”? Як гэтыя словы суадносяцца з карцінай?

4 група. Перад вамі 10 заповедзяў Бібліі. Прачытайце іх. Чаму гэтыя заповедзі называюць “Дзесяць самых галоўных законаў”?

Дзесяць заповедзяў

Майсей быў чалавек лагодны і ціхі. Як выбраны Богам сасуд, ён верыў Богу, ён слухаў Бога, ён выконваў ўсё, што Бог яму загадваў. Таму Бог і гаварыў з народамі толькі праз Майсея.

Калі ізраільцыяне прыпыніліся каля гары Сінай і раскінулі свае палаткі, Майсей узыходзіў на гару. На гары Сінай Гасподзь перадаў Майсею каменныя скрыжалі, а на скрыжальных былі запісаны дзесяць заповедзяў. Яны былі такія.

Я – Гасподзь, Бог твой, што вывее цябе з зямлі Егіпецкай, – з дома няволі. Няхай не будзе ў цябе іншых багоў перад абліччам Маім.

Не рабі сабе куміра і не стварай ніякага вобраза таго, што на небе ўверсе, што на зямлі ўнізе, і што ў вадзе ніжэй зямлі, – не пакланяйся ім і не служы ім.

Не вымаўляй імя Госпада, Бога твайго, марна; бо Гасподзь не пакіне без пакарання таго, хто вымаўляе Імя Яго марна.

Памятай дзень суботні, каб свяціць яго. Шэсць дзён працуй і рабі ўсякія справы твае, а дзень сёмы, суботу, – Госпаду, Богу твайму.

Паважай бацьку твайго і маці тваю, каб твае дні мелі працяг на зямлі, якую Гасподзь, Бог твой, дае табе.

Не забівай.

Не распуснічай.

Не крадзі.

Не кажы няпраўды пра блізкага твайго.

Не жадай дома блізкага твайго; не жадай жонкі блізкага твайго, ні яго нявольніцы, ні раба яго, ні рабыні яго, ні вала яго, ні асла яго – нічога, што ёсць ў блізкага твайго.

Настаўнік. Перад вамі Нагорная проповедзь, у якой Ісус дае вучням і народу заветы пра шчасце. Якія з іх найбольш сугучныя з абразком 3. Бядулі “Шчасце не ў золаце”?

Заповедзі шчасця

Аднойчы Ісус узыходзіў на гару, сеў там і, калі вакол яго сабраліся вучні і народ, Ён пачаў навучаць іх заповедзям шчасця.

Шчаслівыя ўбогія духам, бо яны маюць Нябеснае Царства.

Шчаслівыя тыя, што плачуць, бо яны суцешацца.

Шчаслівыя галодныя і прагныя праўды, бо яны наталяцца.

Шчаслівыя літасцівыя, бо яны памілаваны будуць.

Шчаслівыя чыстыя сэрцам, бо яны ўбачаць Бога.

Шчаслівыя міратворцы, бо яны сынамі Божымі назавуцца.

Шчаслівыя тыя, каго за праўду выгналі, бо іх ёсць Царства Нябеснае.

Шчаслівыя вы, калі будуць вас абражаць і гнаць, і ўсякай няпраўдай і словам ліхім зневажаць за Мяне. Радуйцеся і весяліцеся, бо вялікая вам узнагарода на небе, так гналі прарокаў, якія былі перад вамі.

Вы – соль зямлі. Калі соль страціць сілу, то чым асаліш яе? Яна больш ні да чаго непрыдатная, ці не выкінуць яе вон, каб людзі стапталі?

Вы – свету святло. Не можа схавацца горад, што стаіць на версе гары. І, запаліўшы свечку, не ставяць яе пад каўпаком, але на падсвечніку і свеціць яна ўсім ў доме. Няхай свеціцца святло вашае перад людзьмі, каб яны бачылі вашы добрыя надзеі і праслаўлялі вашага Айца Нябеснага.

(Гучыць музыка Р. Паўлса да кінафільма “Доўгая дарога ў дзюнах”).

6. Рэфлексія.

Настаўнік. Звернемся яшчэ раз да эпіграфу нашага ўрока. Якая агульная думка гучыць у выказванні Д. Закарына і апавяданні З. Бядулі? (Адказы вучняў.)

Напрыканцы нашага ўрока я хачу звярнуцца яшчэ да адной прытчы.

Бог зляпіў чалавека з гліны, і астаўся ў яго руках невялікі камяк.

– Што яшчэ зляпіць табе? – спытаў Бог.

– Зляпі мне шчасце, – папрасіў чалавек.

Нічога не адказаў Бог, толькі моўчкі паклаў чалавеку ў далонь лішні камяк гліны.

Як вы лічыце, што абазначае маўчанне Бога?

Памятайце лацінскую мудрасць: “Кожны чалавек сам каваль свайго шчасця”.

Дапоўніце сказ “Я шчаслівы, калі...”

7. Дамашняе заданне.

Міні-сачыненне “Ці лічу я сябе шчаслівым чалавекам?”